

JÄRVA TEATAJA

LAUPAEVAL, 9. OKTOOBRI 1943. A.

Tolmetus ja talitus: Paide, Turg 10, telef. 30. Ilmub teisipäeval, neljapäeval ja laupäeval. Tellimishind Rmk 0.80 kuus. Peatoimetaja: Johannes Kaup. Väljaandja: Kirjastus Eesti Ajaleht. Paide Trükitöja trükk

3. AASTAK. NR. 116. ÜSIKN. 5 PN.

Sügis 1943 idarindel

Võitlused teise maailmasõja kõige otsustavamal sõjaväljal idarindel — on kogu oma senise kestvuse jooksul hoidnud maailma hingetus pinevuses. Kolm sõjasuurt ja kaks talve on päev päeva kõrval pakkunud pidevalt sündmusi, millede jaoks maailmal puuduvad lihtsalt hinnanguvõrdlused ja millede tohutu mõõdet ja jõud häärmastavad isegi kõige teadlikumaid vaatlejaid.

Kuid sedamööda euidas võitlus uue maailma korra ja uu tulevikul pärast lõheneb oma otsustavale lahingule, sedamööda on pinevus veelgi tõusnud oma ülima astmeni. Seda on tunnust maailm eriti selgelt mõõdunud suve idarinde võitluste kestel, millede ägedus ei ole veelgi raugenud, kuid mis siiski muutuvast aastaajast tingitult on uude perioodi jõudmas.

Püüdespraeusel silmapilgul luua endale pilti idarinde olukorrast, tuleb aga just esmajoones vabaneda sellest meeleolulisest pinevusest, mida küll võitluse tähtsus sellel rindel õigustab, mis ei tohi aga mõjutada asjalikku ja käinet rindeolukorra hinnangut. Tasa kaalukuse ja objektiivsuse pärast on nõuetav vabaneda esmajoones just olukorra vaatamisest „konna perspektiivilt“ vaid sellelt platvormilt, millelt ei juhitu mitte ainult praegust võitlust idarindel vaid kus omatakse kogemusi juba üle kahe aasta kestnud idasõjakäigust ja üle nelja aasta kestnud maailmasõjast.

Asjatundlike hinnangute järele tuleb olukorda kujutada järgmiselt: käesoleva aasta suvise sõjakäigu kavastamisel idarinde jaoks Saksa kõrgem ülemjuhatus pidi lähtuma kahest kaalutlusest, tuli valida kahe võimaluse vahel — kas asuda pealetungile või jääda kaitsele. Selle kaalutluse juures Saksa ülemjuhatus oli teadlik nii N. Liidu ulatuslikest rünnaku ettevalmistusest kui ka angloameeriklaste kavatsustest.

Otsus langes Saksa poolle kaitse defensiivi kasuks. Arvestamata mingeid prestiiži küsimusi võeti Saksa ülemjuhatus poolle kuival arvesse kahe sõjatalve kogemused 1941-42 ja 1942-43. Mõlemad talvelahingud olid küllalduks selguseks näidanud, et nii sügisel kui ka kevadelis perioodid ja talvetulek on iseseisvad tegurid, mis otsest mõjutavad võitluste käiku ja rindejoone kujundamist. Ja vastavalt sellele tõsiasjale Saksa plaan koostati arvestusega, kuidas luua parimaid lahingueeldusi 1944. a.

Asjatundlikes ringkonnas rõhutatakse, et tuleb oletada, et Suur-Saksa kindralstaabi töö eesmärgiks oli käesoleva aasta märtsi ja aprilli kuus võimalikult soodsate võitlustingimuste kindlustamine 1943-44. a. talveks ja probleem, kuidas vallutatud idaruumi kõige tõhusamalt kasutada relvana vaenlase vastu. Selle oletuse najal selgub, mida tähendab öieti „plaanikindlus“, missugune mõiste nii korduvalt esineb Saksa ametlikes rindeteatistes. See mõiste annab ka õige mõõdupuu Saksa taandumisliikumistele ja vägede liikumisele võitlusviisile. Seega on vaenlasele jäetud pärast raskeid võitlusi küll võrdlemisi suuri alasid, kuid ühtlasi ta on sunnitud välja tulema tabatavasse kaugusesse oma laialdase ruumi kaitsest.

Saksa plaanidele ei olnud seejuures kindlasti mitte kahjuks N. Liidu tahe, maksu mis maksas saavutada pinnavõite nõukogude tagalas üha rohkem tunda- andva nälgihäda pärast. Just vastupidi, Saksa poolle võeti otsustava tegurina arvesse nõukogudele langev sundus oma näljaofensiivi alustamiseks.

Lisaks eeltoodule kujuneb aga idasõjakäigu kahtlemata üheks kõige huvitavamaks peatükiks asjaolu, kuidas Saksa kaitse visadus ja tugevus sundis nõukogusid kulutama kaugelt rohkem jõudu kui nad arvestanud olid ja kui neil oli käsutuses rindeläheduses. Oma rünnakujõu raugemise vältimiseks nõukogud olid sunnitud ja on veelgi sunnitud kasutama reserve mis olid ette nähtud palju kaugemal tulevikus seisva plaani teostamiseks, mitte aga kulutamiseks suveofensiivi kestel.

Seejuures ei tohta aga Saksa poolle sügugi ekslikke arvestusi vaenlase jõudude suhtes, vaid sündmuste käigu ja saksa plaanikindluse alusel tuleb oletada, et neile jõududele püstitatakse lõke ja mitte sinna, kust nõukogude väejuhatuse kavatsust alustada oma talveofensiivi vaid ainult sinna, kuhu seda on otsustanud luua saksa sõjaväejuhatuse.

Seda arvamust näivad juba kinnitavat ka viimased rindeteated, mis ilmselt osutavad tumeuisele uue tõrjelini — kujanemisele eelseisvaks talveks. Ja kuigi

Saksa õhujõudude rünnak tekitas Londonis ulatuslikke tulikahjusid

Idarindel ägedad võitlused. Tugev kaitserinne Lõuna-Itaalias püsib.

Führeri peakorterist, 8. okt. Sõjajõudude ülemjuhatus teatab: Kogu idarindel teatakse elavat kohalikku võitlustegevust, mis mõningates lühikeses paljusid suurima ägeduse. Võitlusrummi põhja pool Velliija Lukit veldi ka alle ägedalt. Nõukogud püüdis lahingulendorite toetusel laiendada eelnevat päeval saavutatud kohalikku sissemurret. Saksa vastuabinõud on käimas. Tugevust saksa õhujõudude võitlus- ja läbivõitluskused löid kogu päeva jooksul rasketes võitlustes mõjusalt kaasa.

Võitlustes Dnjeperi keskjoonset osutas 7. soomusdiviis kindral-major Maunteuf-

fell juhatusel tugevates võitlustes ja viis vastupidavuses kuulsurikast väljapaistvust. Lõuna Itaalias tõrjuti Valtorno-rindel mitmed vaenlase soomusrünnakud.

Lõuna-Apeniinides võitlused tugevnesid. Ägedate võitluste järele asti nurga tugevate briti jõudude katsed, Termoli juures mele rinde vasakut tilla sissemujuda ja ümberhaarata.

Vahemere idaosas saavutasid saksa sõõstvõitluslennukid pommitabamust kahele vaenlase ristlejale ja pommitasid mõjuvaid kahurväe positsioone üle saare toetuspunktis.

Briti õhujõud heitsid mõõdund 881

pomme üksikutele kohtadele Saksa lahe piirkonnas ja sooritasid Shveitsi suverään- suse rikkumisega terrorirünnakuid kohtadele Lõuna-Saksa ruumis. Eelkõige Stuttgartis tekkis suuremaid kahjusid. 9 vaenlase lennukit tulistati alla.

Saksa võitluslennukid ründasid 881 vastu 8 oktoobrit Londonit ja Norwichi ning põhjustasid mõlemates linnades ulatuslikke tulikahjusid.

Wake saarel tõrjuti rünnakud

Tokioist, 8. 10. (DNB). Keiserlik peakorter teatas, reedel, et Otorshima juures asuvad maa- ja mereväeüksused tõrjusid 6. ja 7. oktoobril vaenlase rünnakud Wake saarel.

Kroaatia laevandus reformide eel Lähemal ajal võetakse käsile Kroaatia kaubalaevastiku uuestijorganiseerimine. Praegu omab Kroaatia 119 purjelaeva, 115 mootorpurjekat ja 16 aurikut Aadrias. Sellest laevade arvust ei piisa isegi rannikuliikluse rahuldamiseks.

Smuts purustab illusioone

Stokholmist 5. 10. (DNB). Lõuna-Aafrika peaminister Smuts, kes peatus oma reisiil Londonisse Kairo, seletas seal: „Vahastage end illusioonidest, nagu läheneks sõda juba lõpu. Olen veendunud, et selle sõja raskeimad ja verisemad lahingud seisavad alles ees.“

Rumeenia õhujõudude saavutused

Bukarestist, 5. 10. (DNB). Ühes marssal Antonescu päevakäsu mainiti kiitvaid Rumeenia õhujõudude juhti kindral Gheorghiu. Rumeenia õhujõud on 4753 panase juures alla heitnud 1433.540 kg. pomme ja saavutanud 204 õhuvõitluse- ainult 9 omapoole kaotuse juures 126 õhus võitu.

Mussolini nimetas kaks uut ministrit

Roomast, 6. 10. (DNB). Mussolini nimetas avalikkude töde ministriks dr. Ruggero Romano. Ta on sündinud 1895 aastal ja kuulub juba kaua aastaid fashistlikku parteisse. Ta oli juba varem aliamriigisekretäriks. Fashistlik-vabariikliku valituse propaganda-ministerium nimetas erakorraliseks ministriks ajakirjanduse alal Luigi Molino.

Nõukogude ofensiiv on pidurdatud

Stokholmist, 6. 10. (DNB). Briti ringhäälingu kommentaar Patrick Lacy andis seletuse olukorra kohta idas. Ta ütles, et Nõukogude ofensiiv on nüüd pidurdatud. See oli vältmatu, sest enamlased on nüüd jõudnud Dnjeprini ja ülemineku jõest on seotud suurte raskustega.

Teiseks on endastõõistatav, et suure armee pealetung nii laialdastel aladel ei või igavesi jätkuda, sest aegamööda kasvavad ka järelevaruskused, eriti aga sel põhjusel, et tagasivallutatud alad on põhjalikult purustatud.

Näljajubedusi Indias

Vapustavaid teateid kohutavast näljast Bengaalia provintsis

Stokholmist, 5. 10. „Daily Herald“ avaldab „Aftontidningeni“ Londoni korrespondendi teatud jubeid kirjelduse näljahädast Indias. Selle järele sõidavad pidevalt piki Kalkuta tänavaid ambulantsautod, et korjata üles mehi, naisi ja lapsi, kes on nälja tagajärjel kokku varisenud ja toimetavad neid haiglasse. Haigemajad on täis kiitlud ja nende ruumid täituvad päev päeva kõrval uute näljahäda ohvritega. Ruumid, kuhu vanasti oli paigutatud 40 voodit, on nüüd täidetud 80—90 voodiga. Suur pundus on haiglapersonaalist. Iga 33.000 elaniku kohta on Indias ainult üks haalatajaööde.

Stokholmist, 5. 10. Reuteri teade Kalkutast sisaldas uusi üksikasju näljahäda kohta Indias, mis on teatavasti Briti väär- majanduse tulemus.

Inglise agentuuri teates öeldakse, et suures Bengaalia provintsis valitseb endiselt hirmus näljahäda. Kalkutas surevad inimesed, hinnad tõusevad pidevalt ja teravilja on vähe. Mõningas piirkonnas ei ole enam üldse saada riisi. Sealjuures tarvitab suur enamus rahvastikust ainult riisi ja atulit kõrgemad klassid linnades tarvitavad toiduks ka nisu. Reuteri mõnab, et häda ja viletsus Bengaalias ja Kalkutas on südamtõhestav.

Võib näha terveid perekondi, kes on lakanud oma kodust ja siirduvad Kalkutasse kogu oma varandusega, mis koosneb paarist taldrikust ja mõnest väiksematest tarbeesemetest, kuna nad kõik muu on mündud. Neid võib näha hulkuvat mööda tänavaid kerjates endale puhkepaika otesid.

Kõikjal Kalkutas äritänavail võib näha nälginud lapsi, kulvetanud vanu mehi ja naisi, vanemaid, kes kannavad lapsi kätel ja veavad lapsi eneste taga. Samasugused tragöödiad toimuvad ka Kalkuta India kvar- taali müüride taga, kus perekonnad kesk- kodumusest, kes on liiga uhked, et minna kerjama või otsima supikööde, aeglaselt nälga surevad.

Bengaalia raudteeajand on Reuteri teatel täidetud kerjustest. Paljud nendest vi-

Need näevad välja kui pommid, tegemist on aga seapõitega, milliseid on muretsenud saksa maaväelased, et teha kasutamiskõlblikuks kalamõrda. Vohovis on häid karpalu. (PK.-sõjakirjas. Freckmann Wb.)

Üleskutse

Eesti mehed, kes võitlevad bolshevismi vastu idarindel, meie haavatud sõdurid kodu- ja välismaa haiglais, Eesti tööteenistlased Saksamaal ja Eesti Leegioni välisõppelaagrid vajavad rohkesti kirjandust enesearendamiseks ja põgusate puhketundide veetmiseks. Samuti vajavad täiendamist sõjas hävinud või kannatanud av. raamatukogud.

Kuna bolshevikud hävitasid peagu kõik meie raamatutagavarad, on raamatutist äärmiselt suur puudus.

Rahvakasvatuse Peavalit- sus pöördub sellepärast rahva poole üleskutsega:

Annetage väärtuslikku at- gupärast ja tõlkekirjandust eesti leegionäridele, haavatule ja töö- teenistlastele, samuti sõjas kannata- nud raamatukogudele.

Raamatud võetakse vastu töötundi- del Rahvakasvatuse Peavalit- suse 1 osakonnas — Tallin, Tõ- nismägi 11 ja Kirjastusametis — Tallinn, Tõnismägi 9. Teistes linnades asuvad vastuvõtupunktid kohalikes Rah- vakasvatusametites.

B. MERET, Rahvakasvatuse Peavalituse juhataja.

Esimene merelord lahus

Stokholmist, 5. 10. Londoni admiraliteet teatas esmapäeva õhtul, et laevastiku admiral sir Dudley Pound palus end terviselik põhjustel vabastada esimese merelordi ja laevastikustabi juhataja kohalt. Kuningas nimetas sir Andrew Cunninghami tema järglaseks.

150 last rusude all

Berlinist, 5. 10. Briti pommlen- nukite terrorirünnakul Frankfurtil Maini ääres 881 vastu 5. oktoobrit purustati täielikult 3 haiglat. Nende hulgas oli ka laste- haigla. 150 rusude alla maetud lapsest on seni suudetud päästa 30.

Taanis lõpetati piiramisreisikord

Kopenhaagenist, 6. 10. (DNB). Vastavalt Saksa sõjaliselt poolt teatatase, et sõjaline piiramisreisikord Taanis lõpetati kolmapäeval 6. oktoobril varahommikul.

Põllumehed!

Vilja äraandmise 1. ja 2. täht- päev on möõdunud. Vilja eest mis antakse ära veel 1.—10. ok- toobrini, saab iga tonni äraan- tud vilja eest ainult 8 preemia- punkti. Pidage silmas, 10. ok- toobrit, vilja viimast äraandmise tähtpäeva.

Bolshevismivastane näitus Marseilles

Vijcyst, 4. 10. (DNB). Marseilles avati arvukate juhtivate saksa ja prantsuse isik- auste inuereolekul pidulikult näitus „Bolshe- vism Euroopa vastu“.

Badoglio jääb oma laevadest ilma

Izmirist, 7. 10. (DNB). Nagu Palestiina ajakirjandus teatab, tehakse Haifa sadamas ettevalmistusi, et sinna paigutada inglase poole üle jooksud Badoglio-laevu.

USA mereminister Brasiilias

Vigost, 5. 10. (DNB). USA meremi- nister Knox saabus üllatuslikult Brasiilia laevastiku- ja lennubaasi Pernambuco. Ilmselt tahab ta kontrollida Jaapani etteval- mistusi sõjaks.

Eesti Ühistute Liit 2. aastane

Meie praegune ühistegevus keskus Eesti Ühistute Liit võis neil päevil tagasi vaadata oma 2-aastasele tegevusele. Need kaks aastat on olnud ühistute Liidu pingeringiks tööks eesti ühistegevuse ülesehitamist pärast enamlaste lammuta- vat laastamist eesti ühistegelaste peres. Tänapäeval on meie ühistutele mit- mel alal antud täita laiemaid ülesan- deid kui varem. Teisest küljest olene- vad praegu ühistegeliste asutuste ja ettevõtete töö edukus ning tulemused rohkem kui kunagi varem sellest, kui- das ühistute juhtivad tegelased oma üles- andeisse suhtuvad. Kõigest sellest on järgnenud tegelastele ja tööjõududele kutsumus ning kohustus ületada edas- pidises töös kõik raskused, rakendades oma võimed rahva tuleviku kindlusta- miseks. Ühistute töötulemused kahe aasta kestel näitavad taasülesehitamise

Inglise sõdurid olid end Itaalias peitnud ühele Viinamäele lootuses, et anglo-ameeriklaste uus rünnak nad vabastab. Ent nende lootus oli asjatu. Nälja ajas nad välja. (PK.- sõjakirjas. Dohm Wb.)

ei ole veel lõppenud suveofensiivi jä- relained, mis on juhitud saksa tõrje- rinde poolt pealesurutud piiridesse, pa- kuvad just eeltoodud saksa asjatundja- te väited kõige usutavamaid tagatisi mitte ainult eelseisva talvelahingu üle- tamiseks vaid ka üldse sõja võidukaks lõpetamiseks.

pidavat arengut, mis peab kindlustama töötajate usku oma võimeisse edaspidi- ses töös.

Talundite põhiraamatud välja saadetud

Põllumajanduse Keskvalitsuse poolt on suurem osa talundite põhiraamatuid ja talundilehti juba valdadele välja saadetud, kuna ülejäänud vallad saavad need kätte lähemal päevil. Praegu on käimas maakon- dade põllumajandusametite juures lühelajali- sed kursused valdade esindajate instrueeri- miseks põhiraamatute täitmise suhtes. Osa maakondades on instrueerimise kursused juba läbi viidud, kuna mõnes maakonna neid veel kestavad või seisaavad ees.

Teatavasti saavad vallavalitsused talun- dite põhiraamatuid vastavalt vallas asuivate talundite arvele, kusjuures kehtivate juhe- dite kohaselt tuleb need talunditele välja anda hiljemalt 26 päeva jooksul pärast põ- hiraamatute kättesaamist. Talundite põhi- raamatute väljaandmisel on maakondlikus ulatuses töde juhtijaks ja järelevalve toos- tajaks maakonna põllumajandusamet, kelle poole vallavalitsustel tuleb pöörduda vaja- like seigistuste saamiseks.

Pöles maha talu ait ühes vallas- varaga

Saaremaa, Põide vallas, Imavere külas põles päripäeva hiiuõhtul maha Aleksan- der Pitkale kuuluva talu ait koos vallasva- raga. Tules hukkus ka 500 kilo vilja. Kahju on 4.000 riigimarkka. Tule levimist eluhoone- le takistas Põide tuletoorje kiire abi. Tuli sai alguse õnnetu juhuse tagajärjel, kui talu perenaine läks aita haigele tütrele arstitit tooma ja põlema tõmmatud tikust sattus siide linahunnikusse.

Vereisaun Tshernigovis

Berlinist, 5. 10. Mitmete Tsherni- govist saabunud teadete järgi toimus seal pärast Nõukogude sissemarssi kohutav vere- saun. Linnas elanikkond asti NKVD ko- misseride poolt ühele väljakule kokku, kus kontrolliti nende kuuluvust kommunistlikku parteisse. Kõik isikud, kes ei saanud tõen- dada oma kuuluvust kommunistlikku par- teisse või selle allorganitesse, lasti pärast kontrolli raskeküülipidajatega maha.

Inglise korrespondent Paul Winterton annab Moskvast Tshernigovi teatele palju- ütleva kinnituse, seletades, et sakslaste poolt mahajäetud rahvastik on Nõukogudele ras- keks probleemiks. P. Puuduvad igasugused abiallikad tootlustamiseks ja arstlikuks abiks.

Jälle terrorirünnak Pariisile

Pariisist, 5. 10. (DNB). Anglo-ameeri- ka pommlennukid sooritasid pühapäeva pealelõunal taas terrorirünnaku Pariisile, lennates ka üle alade Pariisist lõuna pool.

Ungaris hakatakse tootma puusuhkrut

Ungariski alustatakse puusuhkru tootmi- soga. Kaks tähtsamat ungari tööstusettevõ- tet ehitavad selleks Karpaatides ühiselt puu- suhkru vabrikut.

Ader ja mõõk — võidu tagatised

Riigiminister dr. Goebbels esines Berliini Spordipalees suure kõnega

Berliin, 3. 10. (DNB) Viimast korda käesolevas, kõigi aegade raskeimas sõjas pühitakse saksa rahvas oma lõikuspäha.

Berliini Spordipaleesse, võimsate rahvakoosolekute traditsioonilisse ruumi, kogunesid Berliini töötava elanikkonna esindajad kõigilt kutseladelt, et väljendada saksa põlvmehele tema aupäeval oma suurimat tunnustust ja sügavaimat tänu tema raske töö eest mõõdunud sõja-aastal. Nende esindajate hulgas viibis ka 100 talumeest ja talunaisi kõigist Saksa maakonnist, kellele koosolekul riigikantsler mosaiiknaalis anti üle kõrged aumärgid, kui ka üks maanoorte delegatsioon. Nad olid kogu saksa maarahva esindajad. Mehed ja naised talumajapidamistest ning linna vabrikust ja kontoreist olid sel pidulikult aktusel Berliini Spordipalees tihedasti üksteisega seotud, nii nagu nad seisavad kõrvuti ja on õppinud üksteist hädama võitleva ühiskonnana igapäevases töös.

Nagu ikka lõikuspähaaktustel, viibis pidukülastajate hulgas ka haavatud sõjaväelasi ja naisraudteelasi.

Ader ja mõõk — võidutagatised!

Need sõnad haakristilippudega ja roheline ehitatud kõnetooli kohal kuulutasid relvakandja, talupoja ja saksa reivasepa, väsimatult töötava töölise seotust selles saatustlikus võitluses.

Hiljelaup oli täidetud viimse kohani, kui ilmusid Berliini gauleiter, riigiminister dr. Goebbels ja riigi põllumeestejuht, riigisekretär Baake. Spontaaniselt tõusid tuhanded oma kohtadelt ja võtsid ministri ja põllumeestejuhi vastu valmistatud meelevaardustega.

Pärast koosoleku avamist võttis riigi põllumeestejuht riigisekretär Baake sõna.

Tema poolt avaldatud kaunid arvud kõnelesid sellest, millist rasket ohvrivalmistööd on maarahval tulnud sooritada, eriti aga saksa talunaise, kes oma rindelt võitleva mehe ootava asendajana ka mõõdunud aastal viitas kindlustada rahva toitlustamist. Kui riigisekretär dr. Baake hüldis nende kolme mehe nime, kellelele Führer oli andnud Rüütliristid, et sellega austada kõiki neid mehi ja naisi, kes on rakendanud oma jõud toitlustamises, puhkesid tormilised poolehoiduvaldused. Juubeldus paljus orkaaniks, kui rüütliristikandjad ja Duce vabastaja sturmbannführer Skorzeni andis Führeri nimel üle kõrged aumärgid.

Pärast riigi põllumeestejuhi kõnet võttis sõna riigiminister dr. Goebbels.

Minister dr. Goebbels peatus esmalt saksa maarahva suurte saavutuste juures, millede tulemusena on rahva toiduluse kindlustamine. Nälgjaga ei saa saksa rahvast enam põlvili suruda. Saksa sõdurid võivad võidelda rahulikus teadmises, et nende seljataga seisab ohvrivalmistus kodumaa, kes väärib kaitsmist.

Edasi käsitles dr. Goebbels aktuaalseid sündmusi ja praegust sõjalist olukorda, üteldes kokkuvõttes järgmist:

Algan õhusõja teemaga. Kuigi mõõdunud nädalail mõnikord näis, et vaenlase õhuteror on natuke nõrgenenud, siiski tuleb meil sellest tõsiasjast hoolimata veel tulevikuski arvestada raskeid tagasilööke

Suur meeleavaldus Berliini spordipalees lõikuspäeval. Talunoorikud protektoraadist aplodeerivad tormiliselt riigiminister Goebbelsile. (Wb.)

Kui suur on valu, mis meile õhusõda tekitab, seda teab igaüks. Kuid see valu on hoopis kuskil mujal kui seda vaenlane oma valelikkusega väidab olevat. Meie relvatoodangule ei tekita ta mingeid kahjusid, mis sõja edasist võidukat jätkamist kuidagi tõsiselt võiksid ohustada. See aga ei ole, nagu nähtub allatulistatud lendurite ütlust, mitte vaenlase õhuterorist seemine ohtu, et eesmärk. Ta taotleb rohkem, nimelt meie tsiviilelanikkonna metsikuks muutumist, kavatsus, mis sobib alatuks, ebasõdurlikule inglise mõtteviisile. Meie kohuseks on sellele kõigi sobivate abinõudega vastu töötada.

Meie tsiviilõhukaitset on juba nüüd tunduvalt tugevdatud ja viimistletud, ja võib oodata, et elanikkond senisest rohkem suudab vaenlase õhuterorist tuleneva ohuga toime tulla. Ta püüab oma rahva tõrjevalmiduse eest suuri kiitust.

Teiselt poolt aga on kindel, et meie sõjaline tõrje viimasel ajal on niivõrd tugevnenud ja paranenud, et ka vaenlasele, nagu ta oma ajakirjanduse vaidlustel nüüd avalikult tunnistab, on tekitanud erakordseid kahjusid. Ta kaotused on muutunud suuremaiks. Tulevikus suurenevad need veelgi.

Mis puutub suurima kirglikkusega arutatud kättemaksuteemasse, siis võin ma selle kohta teatavalt põhjusil vaid ütelda, et inglased teevad erakordselt saatustliku vea, kui nad usuvad, et seejuures on tegemist retoorilise või propaganda lööksõnaga, mille taga ei seisa tõde. Inglismaa õpib seda tõde ühel päeval tundma. Inglise rahvas võib siis selle eest oma valitsust tänada. Ma ei taha selle teema kohta rohkem ütelda kui tingimata vajalik. Ei tohi aga arvata, et minu tagasihoidlikkus on nõrkuse ja kindlusetuse tunnuseks.

Inglise ja Ameerika puud ei kasva taevasse, selle eest hoolitsevad juba meie saksa tehnikud, leidurid, insenerid ja töölised.

Ka allveesõjas ruttavad inglased ja ameeriklased tõsiasjadesst kaugele ette, kui nad usuvad, et oht on ületatud. Ta seisab mitte väga kaugel oleval päeval jällegi oma endises suures nendes ees. Ka siin ei ole meie tehnikud võitlusest loobunud, vaid vastupidi. Vaenulised mereriigid saavad seda uuesti tunda.

See kehtib ka meie võitluse kohta idas. Saksa vägedel on küllalt kaitses jõudu, et enamist kaugel meie piiridest kinni hoida. Kui me viimaseil nädalail oleme Idarindel eemalenihkumise liikumist teostanud, siis tuleneb see sama julgust ja asjalikult põhjendatud kaalutlusest. Mida selle teostamine meie sõjapidamisele tähendab, seda saab vaenlane kord veel tunda.

Meie suured ruumilised võidud idas mõõdunud kahe sõja-aasta jooksul lubavad meil kasutada liikuvat sõjapidamist, ilma et see meie võiduväljavaadeid tõsiselt ohustaks.

Kuski ei ole seejuures rinne purunenud või meie väed erakordseist koormust nii suurejooneliselt elastses sõjapidamises mitte jagu saanud.

Ida kujutab endast alati ähvardust meile, nii kaua kui seal ei ole langeatud selget ootust.

See ähvardus aga oli mitmel juhul praeguse sõja kestel palju suurem kui praegu, aga ka siis oleme me alati temaga toime tulnud.

Tunneme end küllaltki tugevana, et end idas maksma panna.

Ka sõjaluukord lõunas on mõõdunud nädalail Savoia kuningakoja ja Badoglio kliki reetmistöö tõttu erakordse katse läbi toinud. Pärast Duce järsku kukutamist oli Saksa sõjajuhtimisele päevaselge, et kuningakoja ja plutokraatide klikk Roomas teeb nüüd katset sõjast välja hiilida ja prantsuslikult peenelt jumalaga ütelda. Ja veelgi rohkem, et soodsal võimalusel koguni meie vaenlaste poole üle joosta. Mis puutub Savoia kuningakojasse, siis ei ärata see imetust. Juba Machiavelli ajal ütles üks Bourboni prints, et Savoia koda pole veel ilalgi sõja lõpul seisnud selle poole, kellega koos ta sõda algas, eeldades muidugi, et sõda nii kaua ei kestnud, et ta kaks korda oleks saanud oma kohta vahetada.

Kui Führer Rooma kliki reetmistööst tekkinud ohtu ei oleks õigeaegselt läbi näinud, siis oleks sellest meile ja meie sõjajuhtimisele tõenäoliselt tekkinud suur õnnetus. Sest see au kaotanud sõjapärasiitide alatu ja truudusetu jõuk Roomas oli valmis ning oli otsustanud anda Lõuna-Itaalias opereerivad Saksa diviisid vaenlase kätte, et endale seega osta juurepääsu ta laagrisse. Sellest alatuks kavatsusest tõmmati meie

Riigiminister riigitöteenistusjuht Konstantin Hierl idaaladel rakendatud tööteenistuslaste juures

poliitilist ja sõjalist abinõudega kriipsi läbi.

Politiiliselt oli Duce vabastamine märguandeiks vahariiklikfašistliku Itaalia asutamisele; sõjaliselt aga toimisid meie diviisid Badogliole kuulekate vägedega lühidalt.

Inglaste ja ameeriklaste marsist Berliini ei ole midagi välja tulnud. Veel seisavad nad Itaalia mandri lõunaosas ja hädaldavad meie kaitsmise metsiku viha üle, mida nad siin esnakordselt Dunquerque'ist ja Dieppe'ist saadik Euroopa pinnal saavad tunda. Neil on selleks olenevalt nende kavatsusist veel küllaltki võimalusi. Nad võivad uhkusega kanda oma arveraamatusse ühe maata kuni ninga koos ta autu marssaliga sõjalise juurekasvuna. (Tormiline naer.) Kuski aga ei ole neil õnnestunud Saksa diviiside ära lõigata. Nende nn. amfibiliaste dessantoperatsioonide plaanidest ei ole eialgu veel midagi välja tulnud. Tuleb ära oodata, kas vaenlasele pärast ta äjaseid kogemusi leidub selleks rohkem isu kui siamaani.

Igal juhul on küllalt sellest, kui praegu teame, et reetmine nurjus.

Mured tulevad ja lähevad, nad ei kao sõja lõpuni ja iga nädal toob endaga kaasa uusi. Kuid heatahtlik saatust määrab, et kui üks ilmub, siis teine enamasti kaob. Meie elame tänapäeval üle oma rahva ajaloo võimsaimat draamat, mis on võib-olla isegi võimsaim kogu inimkonna ajaloo. Temas peitub Euroopa küsimuse lõpliku lahenduse võimalus. Rahvussotsialistlik riik oskab seda võimalust kasutada.

Järg 4. lehek.

Meid, rahvussotsialiste, on meie poliitilise tegevuse algusest saadik kasvatatud selles vaimus ja veendumuses. Führer on meile kõigile kõneosavamaks ja veenvamaks näiteks. Kui ma hiljuti jälle veetsin mitu päeva tema lähemas ümbruses, siis leidis minus taas kinnitust sügav ja õnnestav tunne, et tema-ge seisab Saksaamaa eesotsas mees, kelle sisemine jõud ja usk saab üle igast raskusest ja katsumusest. Ta astub neile ka tänapäeval vastu tolle suveräänse sisemise kindlusega, mida meie alati imetlesime tema juures rahvussotsialistliku liikumise võitlusajal.

Tol korral võitlesime ja töötasime meie — teadmata, millal saabub võidutund. Ka tänapäeval on ligne küsida, millal lõpeb sõda. Ma võin sellele küsimusele niisama vähe vastata kui 1932. aasta küsimusele, millal liikumine pääseb võimule. Ajaloolised tähtsajad on arvestamatud. Tee eesmärgile võib teatud olukorras osutada väga pikaks. Teatud olukorras seisakse aga enese teadmata eesmärgi ees. Sageli ei tule

Asutati liit turba majandamiseks

Liidu juhatajaks dipl. ins. Kieser

Kindralkomissari poolt avaldati neil päevil teadaanne Turbamajandamise Liidu asutamise kohta Eesti kindralkomissari piirkonnas. Liidu juhatajaks on nimetatud kindralkomissari osakonna juhataja dipl. ins. Kieser.

Turbamajandamise Liitu kuuluvad liikmetena kõik kütised ja ettevõtted, kes turvast või turbasaadusi toodavad, töötlevad, varustavad või jaotavad. Kindralkomissari võib ringi laiendada turba ja turbasaaduste osajale ja tarvitajale. Liidu ülesandeks on turbaalal tootmise juhtimine, jõudluse tõstmine ja turbakorralduse teostamine. Eriti võib Liit oma liikmeile kohustavalt korral-

dada turba ja turbasaaduste valmistamist, töötlemist, turvastamist ja töötõudne, käsitavahendite, toor- ja abimaterjalide rakendamist.

Turbamajandamise Liit on õigusvõimeline asutus, kusjuures Liidu õigusvõime, liikmeskonna ulatus ja liikmete õigused ja kohused määratakse kuni lõpliku põhikirja andmiseni avaldatud kindralkomissari teadaandega. Kindralkomissari on õigus anda Liidule veel muid ülesandeid või õigusi. Liidul on õigus ettevõtteid, äritegevusi ja teisi isikuid tema hooldusel olevais ettevõtetes kohustada vastutustlikult koostööks Liidu ülesannete täitmise alal.

Sinise taeva all

ROMAAN
Johannes Kaup

95.

uuesti pisut muretumalt.

„Teiega oleks pidanud tegema enne vähekeste taktikalist väljaõpet maastikul, aga noh, kui jõudsite nüüdki juba niikaugale ja kui need saatunad ei suutnud oma nina hoida enam kaugemate metsade varjus, — küllap ta siis juba läheb meil niigi.“

Meeleolu staabis oli siiski pisut ärevam, kui tulnukail. Nüüd olid ilmunud siia juba ka Arnold Margusson, Eerik Randrüt, isegi väike Mägi-mees oli tulnud ning loodusteadlane ja luuletaja, pisut karvase võitu noormees, kelle välimus vaevalt osutas ta vaimsele harastusele.

„Ah-aa!“ rõõmustas Uusna. „Kui Sõjakirja-saaja juba kohal, eks siis pea ikka midagi ka tulema. Noh, hüva!“

Ning kuna samal ajal kaugemalt kostus üksikuid pauke, pöördus ta meestele:

„Vaata siis, poisid, mis seal õieti lahti! Ainult sina, Mägi-mees, pisike kui pabulase, ära hoia oma automaatreleva nagu kuumat õuna. Ja pea meele — kui juhtud saama nüüd algavas hirmsas lahingumõllus, mis võib kesta sõmata ja joomata mitu nädalat, surma või kuidagi teisiti otsa, siis tuleb automaatrelev igal juhul anda mõnele teisele, kes kasutab teda omakorda edasi.“

Naersid seepeale teised ning naeris ka väike Mägi-mees ise, kellele seesugune Uusna loomupärane huumorist täidetud märkus ei tähendanud palju.

Kui Uusna seejärgi luges oma lõõgimehed üle, sai ta neid viieteistkümmet ümber, rahuldus sellest arvust, käskis Endelit organiseerida igaks juhaks ka omale lõõgitrupi; kui seda peaks tulema siin tagapool vaja, ning hakkas siis liikuma

paukude suunas.

Need olid ikka veel hõredad, nagu üksikult metsadesse või heinamaasoppidesse eeskinnud, kostusid aga laialt, sundides Uusnat paiskama oma mehed pikka maad katvasse hõredasse ahelikku. Ning siis liiguti jälle edasi.

Silmapiilgu jooksul tundus, nagu asuks kuskil seal eespool, peitununa heinamaad katvaise madalaise pöösastesse, mingi tohtu elukas, kes kobab seal praegu ainult ebamääraselt katse-sarvi sirutades, siis alustasid aga juba eespool tegevust ka paar raskekuulipildujat.

„Vanakurat sõõgu!“ vandus Uusna. „Siis isegi nendega, raskete sõjamasinatega, on nad ilmunud lagedale...“

Ent kuna ta samas veendus, et vastase raskerelevade sihik oli võetud valesti ning kuulirahe niitis vaid pöösaste ja neist üleulatuvate madalate kaskede latvu, jätkas ta samas:

„Neil saatunatel on hea positsioon — tõusval maastikul. Ja seal, kuulete, on neil isegi veel kolmas raskekuulipilduja. Noh, poisid, siin võib meil minna veel palavaks. Granaadid valmis panna!“

Ning just nagu saades samas ka ise oma ästest sõnadest uut hoogu, asus Uusna rünnakule. Hüppates pöösast tagant pöösast taha, liikus ta edasi sellise kiirusega, et teistel osutus raskes jõuda talle järele. Aga nõnda, hoolimata vastase marutulest, arenes nende rünnak tiibadelt pisut ette ulatudes kiirematempoiselt kui seda suudeti uskuda seal, kus istuti tulemüüri taga ja oldi endas kindlad.

Mõõdus minutiliseid ning ikka veel ei kõnelenud Uusna enese ega ta meeste relvad. Marutule sekka, mis eespool üha tihenes, hakkas nüüd kostuma ka üksikute juba heidetud granaatide lõhkemisi. Ent teadmatust, mida süvendas omakorda asjaolu, et hoolimata juba tükk aega kestnud marutulest ei olnud ikka veel ilmunud ühtki ründajat nähtavuse ulatuses, näis mõjuvat pikkamööda tõusval maastikul relvade taga istujasse. Siin-seal muutus nende tuli kohati kahtlevalt hõredamaks, üksikud mehed vahetasid asukohta ning mõnigi pöösastesse vuhisev granaat oli heidetud koos spindiga, jäädes seetõttu ka lõhkemata ning sundides mehi üleolevalt naeratama.

Kaugemal eespool, teel, milline suundus heinamaadesse ja nende vahel asuvate üksikuina

laialipaisatud talude juurde, kostus mootorrataste plärisevat häält segiläbi automootorite vingumiseks.

„Neetud saatunad!“ kirus Eerik Randrüt üsna Uusna läheduses. „Nüüd voolab neid siia aina veel juurde, nagu oleks kogu punavägi korraga aetud jalule ja saadetud meile kaela...“

„Noh, pole viga,“ vastas seepeale Uusna ja hüüdis samas: „Poisid, granaadid! Rünnakule!“

Kõhklumata enam hetkegi hõlpsas ta ise seejuures pöösastest välja, Eerik Randrüt jäädas ta kannule. Automaatrelevad hakkasid nüüd järsku kõnelema — siin, seal, paremal ja vasemal. Granaat granaadi järgi lendas eesolijate poole. Nende lõhkemise paugatused täitsid korraga kogu võsastikulist ümbrust, ulatudes üle kõikide relvade segiläbiseist töötamiskärast.

„Randrüt!“ hüüdis Uusna järsku. „See politruk seal, väljaääresee männi juures, valmistub sind tulistama...“

Ta ei suutnud aga veel lõpetada lauset, kui männi suunast, mis laotas haralisena oma krooni üle ta tüve najale tõstetud viljavärvade, tuli juba raskekuulipilduja valang. Silmapilkselt viskusid nad pikali, kuid see poleks neid päästnud, kui taaskordseid poleks sihik olnud arvestatud valesti. Nende kõrval asetseva vana emalepa tüvest, mehe peast kõrgemalt, lendas pilpaid. Uusna viskus kiiresti mõne sammu võrra edasi, heites samas granaadi. Kuulipilduja vaikis.

„Noh, sinna, männi juurde!“ käskles ta ning hetk hiljem olid nad saabunud juba välja servale. Ka teisalt, paremalt tules, olid esimesed mehed jõudnud nüüd lagedale. Nende relvad kõneldes julgelt ja kindlalt ning mehed ise käisid seal noorte kuraditena püstijalu. Vasakult kostus pidevat automaatrelevade tuld, mille hulka segunes püsside raginat.

Neid polnud ja palju — ei siin ega seal tiival, ning Uusna ümbruskis tundus meelest üsna hõre. Mägi-mees, tunginud liialt ette, oli leidnud küll sobiva lohu varjumiseks, ei saanud end aga enam liigutada, sest kuulipilduja oli ta leidnud ning kuulide vihm vihisest pahaendelisena üle ta pea, ähvardades tabada lohus varjujat igal ta liigutusel. Ent samas märkas Uusna, et vasak tiib, millise oli jätnud lahtiseimaks, hakkas suruma tugevasti peale. Punaväelaste, lätlaste, juutide

ja hävituspataljoni laste sealpoolsetes osades tekkis ärev liikumine. Ilmselt kasvas seal langenute ja haavatute hulk, kutsudes esile korratu, põgene-misele sarnaneva taandumise. Kuna samal ajal nõrgenes tuli ka keskosas, õnnestus Uusnalgil jõuda nüüd välja põlde ületava teeni. Kiiresti liikusid ta mehed siin-seal ringi, lõhkudes hävituspataljoni laste sõidukeid.

„Lõpp, täielik lõpp nendega!“ hüüdis Margusson tumedalt, ent seejuures ometi kaugelkoste-tuvalt. „Mitte ükski neist ei tohi siit pääseda!“ Meeste hulgas, kes surusid peale vasakult tiival, nägi Uusna nüüd ka Laglet, Ääsimäe Otti, Vanase Kustat ja... Endelit. Jah, ka teda. Püsti ja kiiresti, kasutades otsustava kindlusega Uus-nalt saadud automaatreleva, tuli ta oma meeste eesotsas ning siiaigi oli näha, et Kustale antud puss oli leidnud oma esimese töövälja.

Rünnakuhoo tegevus, rünnaku julgus, soome vormid ning neile avatud tule tabavus sundis metsas paotuvaid haarama tulnute riismeid pa-niilele tagasi tõmbumisele väljaservade pöösastike kaudu. Ammugi olid väinunud kuulipildujad ning püsside otsustav kõnegi oli nüüd vaid ühepoolne.

„Noh, järele, poisid! Ega's neilgi pole vaja enam pääseda!“ õhutas Mägi-mees, pääsenud nüüd lõpuks teda seni õnnelikult varjanud lohust ja jõudnud teisteni. Ent Uusna, seisates keset teed harkjalu ja pühkides higi, naeratas üleolevalt.

„Ei ole vaja. Las nad lähevad ja viivad vähe-malt teate omasugustele, et need teaksid olla järgmisel korral ettevaatlikumad...“

Ja pöördudes samas meestele, küsis ta nae-ratades:

„Noh, paljuke meid's nüüd, peale oma tule-risteid, veel järele jäi?“

Tõepoolest — sellele polnud seni mõtle-nud keegi. Oli rünnatud ja tulistatud, oli nähtud lan-gemas vaenlasi ja hõisatud haavatute puhul, ke-da pagejad ei saanud viia enesega enam kaasa, aga omapoolsele kaotusvõimalusele polnud neist seni mõelnud keegi. Ning palju siin polnudki mõelda. Paar meest oli saanud haavata, ent nende haavad ei olnud tõsised. Doktor Ormiste, kes tulnud Endeliga kaasa, vaatas näd sealsamas

Lbk. 3

Pillimehi ja balletimeistreid luhaheinas

Jäneseakull, kellel pole midagi ühist jäneseerõõvliga, vääriks hiirtehävitajana tõepoolest säilitamist

„Järva Teataja“ kirjutavad mag. zool. J. LEPIKSAAR*)

On olemas linnulike, kelle kuju kuulub sama vaevalikult teatavasse maastikupilti, nagu süütaevast suvisse ja koltunud lehekate sügiseesse maastiku juurde. Mererand, näiteks, tundub ilma kajakateta lase ja elutu, kuid sama võib öelda luhaheinaidest, kui seal puuduvad väilja-loorkullid (*Circus cyaneus*) iseloomustavad lennukujud. Kuigi teda võib näha kohati tiirlema ka viljaväljade kohal ja leida koguni väljal pesitsemas, kohtab teda sagedamini ikkagi luhas. Siin võib teda näha tihti isegi mitme isendi kaupa korraga õhus, kuigi üksteisest eemal ja mitte kõrgele õhuvärses, vaid ainult vähesteid meetreid ülaalpool tuules tõusvat ja voogavat luhaheina ladvastatiku. Mõned sõnivad tiivalõõgid, siis pikemat heljend, nagu see kullilistele omane, — nõnda varitseb ta oma saaki, uurides läbi maapinna oma all meeter meetri järele. Kõrgist teistest kullilistest võimaldub eraldada loorkull heljendul kergesti ta nurga all ülestõusnud tiivadest, kuna teised kullid hoitavad tiivad enam-vähem ühes tasapinnas väljastatult laiali. Allakirjutajale meenutab selliselt õhuvoolades hälliv loorkull tuulestirvivat purjekat, sest samuti nagu see, kiigub ka hälliv loorkull aeglaselt küljelt teisele.

Loorkulli pehmesse kõhuselustikku on peidetud saledad, pikad jalad, millele suhteliselt lühikesed varbad omavad nõrku, kuid teravalt küüniseid. Noolikreisi võivad need napsata tukkuma jäänud hiire, harvem linnu või suurema putuka. Kahjulike hiirte arvuka hävitamise tõttu ei pruugiks me panna sellele kullile surmasüüks mõnd juhtu tapetud lindu või selle poega. Peaksmee püüdmas teda pigem säilitada kui kodumaastiku ehet. Ilus on seejuures eriti vana isalind — peaaegu üleni valge, tiibade otsad mustad. Ta lähemal vaatlemisel märkame küll, et puhtalt lumivalge on vaid sabapera ja keha alapool kuni rinnani. Rind, pea ja muu ülalpool on sinihallid, meenutades kajakat värvu. Pole siia ime, et mõni võib pida teda ta värvuse tõttu kajakaks, kuid samuti ka see, et oma valest rüüst olenevalt on ta pärinud kohati jänese-kulli nime. Eeltoodust on juba selge, et ta oma nõrkade jalgadega ei suuda teha jänesele mingit häda.

Noor- ja emalind on pruunid, väljaarvatud valged sabapera. Valge sabapera, viljas kaugele nähtav, eraldabki teda ja ta peagi lähedast sugulast valge rabilapana verejaulisest venoosilisest roostikust — roorkullist, kes tähendab seal veelilundude poegadele sama, mis kanakull kanakarjale taluõues.

Välja-loorkulli sugulast sulisõõvliit roorkulliga tõendab perekonnale nime andnud nälol — kitsas riba nõoosa taga, väikestest erinevatest sulgedest, mis eraldavad munust pea ja kaela sulestust, meenutades moslemitari nõole võrastevarjuks ettepuutatud loori. Kuigi linnu puhul võib tunduda

* Kirjutise algus vt. „Järva Teataja“ nr. 103 — 9. sept. s. a.

Ader ja mõök...

Algus 2. lehek.

lahendus mitte siis, kui seda oodatakse. Nii oli see võimu ülevõtmise puhul. 1932. a. augustis pidasid paljud võitu kindlaks, kuid ta ei tulnud siiski. 1933. a. jaanuaris uskusid paljud, et peavad läbi tegema veel pika ja raske võitlusa, ja järsku oli saabunud triumfitund.

Ent siiski oli ta kõike muud kui taeva kingitus. Ta oli vaeva, töö ja usavuse hinnaks. Et meie kõik võitlusis ja koormustes nii vapralt võitlesime, et meie kunagi ei tulnud järeleandmise mõte, et meie hingestatud oma asja küljes rippusime, et meie säilitasime vankumatu truuduse Führerile, siis ei elanud meie võidu õnnestavat tundi mitte taeva kingitusena, vaid ajaloolise õigluse lahendusena, nõndaõeldi suure saatuse lõpulejõudmisena, mida olime ära teeninud. Meie tegime läbi katsused, mida ta meile aetas. Täpselt nii on lugu kord ka selles sõjas. Ühel päeval lõpeb sõda. Kes siis veel lahinguväljal püsti seisab, sellele ulatab ajaloolumalanna loorberipärgi.

Mida enam meie tänapäeval välja paneme, seda suuremaks osutub võit. Aeg on muutunud karmiks ja raskeks. Meie rahvana oleme purustanud kõik sillad oma selja taga. Tagasipöördumist ei ole, ainult edasi. Selles veendumuses kasvab pidurdamatult tulevane suur võit. Meie, rahvussozialistid, ei ole selles heidegi kahelnud. Nagu meie enne võimu ülevõtmist ikka ja alati oma poolehoidjatele rõhutasime, et ühel päeval saabub õnnistatud tund, nii võime meie seda tänapäeval saksa rahva ees ikka uuesti korrata.

Nagu tol korral, nii oleme ka nüüd kindlasti veendunud, et meie võidame, sest see on ajaloo loogika, sest et kõrgem saatuse seda tahab, sest et meid ei saa viia ühelgi teisel teel kui ettekirjutatud ja sest et ilma meie võiduta ajalugu oleks koostatud oma mõtte. Ja mõtetu ei ole ajalugu mitte.

Võib olla, et meie peame enne läbi tegema veel raskeid ja karme katsumusi. Mida lähemale tuleb otsus, seda draamatilisemaks ja ohtlikumaks muutub see sõda.

Agas ühel päeval lõpeb ta viimase suure närvi- ja jõuprooviga. Siis puruneb järsku eesriie meie aja mõistatuse ees ja avaneb uue maailma pilt. See on üleva ja ilusa rahu maailm, kuhu meie astume julgelt sammul sõja verisest maailmast.

peitsik kõnelda nälolimest, on loorkullide „nägu“ omelt kuidagi erinev teiste phevaukullide omaast ja meenutab enam õokulli oma, kel silmade ümbrus eraldatud samasuguse looriga.

Lähedased välja-loorkullid on kaks lõnapoolsemat liiki, kes külastavad ajuti meidgi ala ja juhtu siin ehk pesitsevadki, kuigi selle kindistamiseks läheb vaja senisest täpsemat vaatlusandmeid.

Talle väga lähedane sugulane välimuselt on nimelt stepi-loorkull (*C. macrourus*), keda on nimetatud varem ebakohaselt kõrve-loorkulliks. Selle liigi isane vanusrüü on veelgi heledam ning ka tema rind on valge. Noort ja emalindu on väga raske eraldada väljas kõrve-loorkullist. Et seda teha, on vaja uurida labahoosulgede ehitust. Nimelt on välja-loorkulli neil jäärmisel suulisel serv tipposas järsult ahtam kul alusosa.

Stepi-loorkull on kagupoolsete steppeide elanik ja sealt leiame ka ta õige kodumaad. Nagu see omase stepielanikele, rändavad teatud aastal suured hulgad neist laiali naabermaadesse, mistõttu näiteks 1901 ja 1911. aastal on olnud stepi-loorkullid meil kõigjal sadavõrd levinud, et oletati koguni ta pesitsemist siin. Pea iga aastal aga, eriti sügiserändega, kohtab siin nüüdki sibilpruuni värvirüüd kandvaid erenälisi noorlinda.

Soo-loorkull (*C. pygargus*) on teistest väiksem, kuid pikemate tiibadega ja saledam. Ka tema vana isalind on valdavalt valge, kuid ta tiiba ehib erilise liigitiinusest must põikvõõd ning ta alakehal leiduvad tumedad juudid. Noort ja emalind eraldab kahest eelmisest, valge sabapera liigist, kindlasti eeskätt see, et esimesel labahoosul siservas ahendus algus ulatub tunduvalt väikestest katvatest sulekestest

Linaseemne kohustuslikud normid tulevad täita 31. märtsiks 1944. a.

Iga hektaari kohta tuleb anda keskmiselt 128 kg. linaseemet

Linaseemne kokkuostu teostamis- määruse kohaselt, mis avaldatud Põllumajanduse Keskvalitsuse juhataja poolt, on kõik linakasvatajad kohustatud 1943. aasta saagist ära andma iga lina kasvupinna hektaarilt keskmiselt 128 kg. linaseemet. Olenevalt toodangu kõrgusest võib Turukorraldusvalitsus üksikute kasvatuspriirkondade kohta määrata sellest keskmisest normist kõrgemaid või madalamaid norme, kuid säärast, et üleestiliselt antud keskmine norm täitub. Kohustuslikud linaseemne müüginormid peavad olema täidetud hiljemalt 31. märtsiks 1944. a.

Valdadele määratud linaseemne müüginormid teevad teatavaks maakondade põllumajandusametid hiljemalt 15. oktoobriks s. a. Valdades toimetavad linaseemne müüginormi jaotamist komisjoni, mille koosseisu kuuluvad — vallavanem eesistujana, valla põllumajandusjuht alalise kaasistujana ja arutusel oleva talundi piirkonna põllumajandusjuht teise kaasistujana. Kontrollimise ning nõuande eesmärgil jälgib komisjoni tööd naaberpiirkonna põllumajandusjuht.

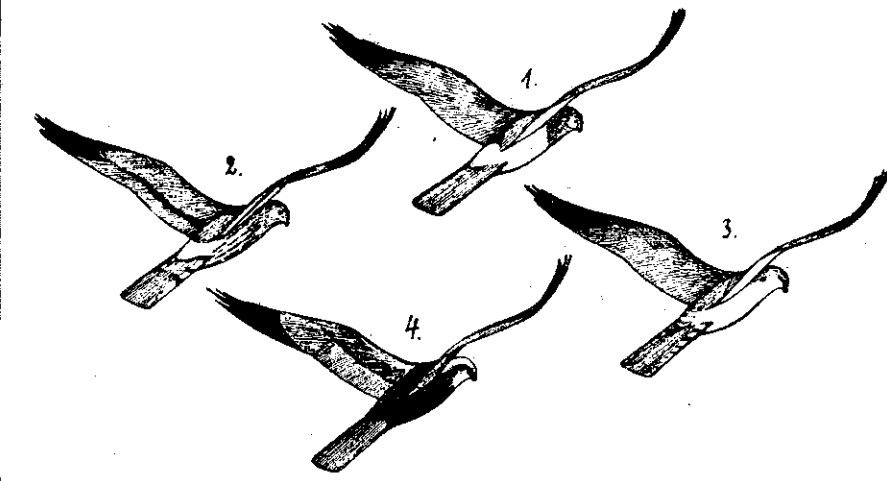
RAADIO

LAUPÄEV, 9. OKTOOBER 1943.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.15 Päevaüleside. 6.30 Hommikukontsert (ülel.) 7.00 Päevaüleside saksa keeles. 7.15 Muusikaliine hommikukontsert (mgn.) ja hpl. 8.45 Päevaüleside. 9.00 Päevaüleside saksa keeles. 9.10 Landesdienst Ostland. 9.25 Saatepaus. 11.30 Väike kontsert (ülel. Münchenist). 12.15 Päevaüleside. 12.30 Päevaüleside saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika. (Rita ringhäälingu koor ja orkester Theodor Kalbisi ja Bruno Skulte juhatusel, Ülekanne Riistat.) 14.00 Päevaüleside saksa keeles. 14.20 Hälite võlu (hpl). 14.40 Sõjaraadelt. 15.00 Tuntud marsilaule (hpl). 15.15 „Ühõpilane kodanikuks ballit“. Georg Schultz-Bertrami jutustus vanast Tartust (saksa keeles). 15.30 Kirjanduslik helilooalalõpuka (ringhäälingu tantsukapell L. Tautsi juhatusel, solistid ja hpl). Vabaajal kell 16.45 Päevaüleside. 17.00 Päevaüleside ja saatetava ülevaade saksa keeles. 18.00 Noortele: „Ikka, ikka lõuna poole!“ Bengt Bergi raamatust „Kargedega Aafrikasse“. 18.10 Eesti laule (hpl). 18.30 Aja kaja ja saatetava ülevaade. 19.00 Muusika (ülel.) 19.15 Rindereportaaž. (Ülek. saksa keeles). 19.30 Muusika (ülel.). 19.45 Ringhäälingu-ringvaade (ülel., saksa keeles). 20.00 Päevaüleside saksa keeles. 20.15 Rahvalikke viise (Külakapell ja heliplaand). 21.00 Päevaüleside. Ainult Tartu. 21.15 Juh, kui muusikat poleks (hpl). 22.00 Päevaüleside saksa keeles. Järgnevalt saatelõpp.

PÜHAPÄEV, 10. OKTOOBER 1943.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.15 Hommikukontsert (ülekanne ja hpl). 7.00 Päevaüleside saksa keeles. 7.15 Päevaüleside. 7.30 Põlumeeste: Maanlaanoorte õppimisvõimalusi kodumajanduskoolis 1943-44. a. (Kutsehariduse osakonna vanem inspektor Liidia Roger). 7.45 Väike hommikuviis (mgn. ja hpl). 8.30 Hommikuharidus: „Olgu kildetud kõik, mis karastab kõvaks“. 8.45 Landesdienst Ostland. 9.00 „Pärinud mida isadelt sa, vääril, et seda omada“. Saksa hommikuksaade. 9.40 Kenad palad, mis meid rõõmustavad (hpl). 10.00 Päevaüleside saksa keeles. 10.10 Serenad põhivälja-hommikuks (hpl). 10.45 „Mulgimaa“. Sõnalis-muusikaline saade. Käskiri: Salme Sinimets. 11.30 Forellide kvintett (hpl). 12.15 Päevaüleside. 12.30 Päevaüleside saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika (Ringhäälingu tantsukapell L. Tautsi juhatusel ja hpl). 14.00 Päevaüleside saksa keeles. 14.15 Landesdienst Ostland. 14.30 Lastele: „Robinson rätsepa majakeses“. Peeter Roseggeri jutuke. 14.45 Rõõmus he-

Eestis leiduvaid loorkulle. 1. Välja-loorkull, 2. soo-loorkull, 3. stepi-loorkull ja 4. roo-loorkull. Joonis autorilt.

välja, kuna stepi-loorkullil jääb see nende varju või ületab need ainult kuni 12 mm. Soo-loorkull on oma üldlevikult rohkem läänepoolsem, esinades ka Lääne-Euroopa metsavõtmel lahtelad. Ta talikorter asub teistest kaugemal, troopikalisel Aafrikas, kuna teised liigid lepivad vahemere maadege. Välja-loorkull imub meie aprillil algul, millal ta eluala lumevaibast vabaneb ja elu

lõõb selles uuesti tuulele. Meilt lahkub ta jalle septembris. Eriti paeluv on ta kevadel keerukate lennumängude ajal. Isane sõõsteb siis noolena õhku, lõõb saal uperpalle ja kutsub enese seejärgi maapinnani alla. Nii kordab ta seda mitu korda järjest, kujuures lennumängu saadab kõlav kisa. Ta pesa asub, nagu kunagi õigel luhaelanikul, robu-mätsas, oles koostatud peamiselt rohukulust.

2200-aastane abieluleping

Väikeselt Niiluse saarelt leitud suure ajaloolise väärtusega dokument

Ei ühtegi otsustava tähtsusega ajaloolist sündmust ole meile järele jät nud Egiptuse linna Elefantine nimi, mis samanimelise Niiluse saare lõunatipul asetsevana oli kunagi tähtsaks kaubalinnaks Egiptuse ja Etioopia vahel. Tänapäeval on ta samasugune varemeteväli kui nii mõnigi teine minevikust pärinev ja ainult arheoloogide huvitav väljakaevamiskoht. Teaduse maailmas on aga Elefantine nimel hea kõla, sest see on koht, kus 1906. aasta veebruarikuus saksa arheoloogid leidsid ühe kuulsa papüürusekogu, mille lähemal uurimisel selgus, et see sisaldas ka vanima kreeka papüüruse — aastast 311 või 310 enne Kristust pärineva abielulepingu. Ümmarguselt 2200 aasta eest väikeses kaubalinnas kirja pandud abielulepingu oli Egiptuse kõrvepind kuni meie päevini säilitanud.

Nagu nii mõnigi temataoline, laseb ka see väike koltunud papüüruserull meid heita pilku tolleaegsete keskmisest ja alamast kihist pärinevate inimeste ellu ja olustikku. Välja arvatud väikesemad ajahamba poolt tekitatud kahjustused, oli see järelepolvele nii väärtuslik dokument samas seisukorras, nagu ta kunagine omanik ta ühe savinunuma hõlma oli usaldanud — kokku rullitud ja pitseeritud.

Praegu asub see vanim kreeka papüürus Berliini antiikmuuseumis. Tema erilise väärtus ja tähtsus seisab selles, et ta on oma iseloomult puhtakujuline kreeka leping, sisaldades sõlmimise päeva ja lepingusõlmijate nime ja rahvuse. Üldiselt „Elefantine abielulepingu“ nime all tuntud dokument pärineb seega tollest inimajaloo mälestusrikkast ajajärgust üle 2000 aasta tagasi, kui peale Aleksander Suure võidukäiku suur kreeka vaim ja kreeka kultuur levisid üle kogu tolleaegse maailma.

Ajaloolise lepingu sõlmijateks on Heranlaides, pärit Temnosest ja Demetria Kososest. Tunnistajatest on kolm samuti Temnosest, kuna teised on pruudi isa oma kaasmaalaste seast valinud.

Lepingu tekst kõlab järgmiselt: „Nagu vaba kodanik võtab Herakleides Demetria Kososest tema isa Leptinesi ja ema Philotise käest oma täieõiguslikuks abielunaiseks. Demetria toob abielusse kaasa riideid ja ehtesaju 1000 drahmaharha väärtuses...“ Siis järgneb tähendusriikas lause: „Herakleides peab Demetriaale kõike võimaldama, millele naisel õigus on.“ Elukoha kindlaksmääramise jätab leping noore abielumehe ja äia ülesandeks. Viimane asjaolu võib tänapäeva inimestele kummalisena näida, kuid tuleb meenutada, et Herakleides kuulus arvatavasti kreeka palgasõdurite perre ja võis seega teenistusselisel põhjustel sagedasti abikaasast eemaldatud saada.

ESMASPÄEV, 11. OKTOOBER 1943.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.15 Päevaüleside. 6.30 Hommikukontsert (ülel.) 7.00 Päevaüleside saksa keeles. 7.15 Hommikumuusika (ülel. Böömist ja Münchenist). 8.45 Päevaüleside. 9.00 Päevaüleside saksa keeles. 9.10 Landesdienst Ostland. 9.25 Saatepaus. 11.30 Armsad head tuttavad (mgn.) 12.15 Päevaüleside. 12.30 Päevaüleside saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika (Elvira Heberlein Eriks Eksi strammelmartti saatel, Riia ringkonnapihilett puhkpilliorkester Janis Rabe juhatusel ja Riia ringhäälingu tantsukapell Arnolds Korneliuse juhatusel ja hpl). Ülekanne Riistat. 14.00 Päevaüleside saksa keeles. 14.20 Süite ja serenaade (ringhäälingu tantsukapell, juh. VI. Sapošnin. 15.30 Saade pereinistele. 16.00 Muusika pärastlõunaks Ringhäälingu suur orkester, juh. P. Karpi juhatusel). 17.00 Päevaüleside ja saatetava ülevaade saksa keeles. 17.10 Eesti ajaviitemuusikat (Ringhäälingu suur orkester P. Karpi juhatusel). 18.00 Vestlus raamatukapi juures (40): Kirjanduse ülesanneteks ja uutest raamatutest. Käskiri Marta Sillaots. 18.20 Koorilaule (hpl). 18.30 Aja kaja ja saatetava ülevaade. 19.00 Loongutesari „Meie armee“ (ülel., s. keeles). 19.15 Rindereportaaž (ülel., s. keeles). 19.30 Muusika (ülel.) 19.45 Poliitiline loeng (ülel., s. keeles). 20.00 Päevaüleside saksa keeles. 20.15 Saksa sõduri tund. (Tantsuviis. Mängib Ringhäälingu tantsukapell VI. Sapošni juhatusel). 21.00 Päevaüleside. Ainult Tartu. 21.15 „Mulgimaa“. Sõnalis-muusikaline saade. Käskiri: S. Sinimets (Heliläsvõtte 10. X 43, mgn). 22.00 Päevaüleside saksa keeles. Järgnevalt saatelõpp.

Terrorirünnak Pariisile

Pariisist 4. okt. (DNB). Anglo-ameerika pommitajad teostasid pühapäeva pealekõnna jällegi terrorirünnaku Pariisile ja lendasid üle Pariisi kagu piirkonna.

Eestlaste vaprust on hinnatud Raudristidega ja Sõjaliste Teenete ristidega

Kolme eesti rinde kaitsesataljoni reale vabatahtlikele on Führeri poolt annetatud II klassi Raudrist ja II klassi Sõjaliste Teenete Ristid mõõkadega bandiitidevastases võitluses ülesnäidatud ülima sõdurivahvuse ja sõjaliste teenete eest. Raudristi kavalerideks on: major Karl Nortmaa, kaptenid Elmar Roo (langenud) ja Arnold Evert, ülemleitnant Harald Maidro ja Valter Allert, leitnant Erich Hoop, aseleitveebid Richard Paat ja Heinrich Nügis, kapralid Ants Järva ja Johann Viira, asekapralid Hermann Hallo, Aleksander Auga ja Peeter Herman ning allkapralid Eduard Hunt ja Richard Kägo. Nendest osa nimesid on juba varemalt ajakirjanduse kaudu teatavaks tehtud.

Sõjaliste Teenete Risti said: aseleitveebid Emil Vuks, Leo Potral, Johannes Temmer, Arvi Reinsalu ja Boris Teresmaa, kapral Viljo Haavits, asekapralid Arvo Raldal, Johannes Noormägi, Gustav Kiljak, Manivalde Tamm, Aleksander Tomson, August Rood, Arnold Otsmaa, Leopold Sinijärvi, Gustav Vaga, Valter Hansen, Jaan Mundera, Mart Vase, Kaljo Rämmal ja Karl Noorhani, allkapralid Robert Otman, Eduard Vase, Johannes Tigane, Hans Järvi, Akseel Keert, Johan Opman, Ilmar Paabo, Otto Stoltzen, Jüri Kaude, Anton Schmidt, Harald Aidla, reamehed Edgar Kalde, Eduard Parm, Leonhard Harju ja Johannes Jänes.

AMETLIKUD TEATED

Linaseemne kokkuostu MÄÄRUS 31. augustist 1943. Okupeeritud idaaladel õigusaktide andmise määruse, 21. veebruarist 1942 (VBL RMOst lk. 11), § 2 alusel määrati: § 1. See, kes kasvatab lina, on kohustatud igakordsest saagist ära andma alanimäärat linaseemet, mille eest tasutakse kindlaksmääratud hindu. § 2. 1) Linaseemet ei või tarvitada õli valmistamiseks ilma Riigikomissari eelneva kirjaliku nõusolekuta. 2) on keelatud tarvitada linaseemet sõõdaks. § 3. Kindralkomissarid annavad käesoleva määruse teostamiseks vajalikud õigus- ja halduseskirjad. Eriti nad määravad kindlaks Riigikomissari nõusolekul § 1 järgi äraandmisele kuuluva linaseemne hulga ja äraandmise aja. § 4. Seda, kes rikub §§ 1 ja 2 eeskirja, karistatakse, kuivõrd ei ole määratud raskem karistus, Avaliku majandamise, hinna kujundamise ja hinna järelevalve kohta käivate eeskirjade rikkumise korraldustrahvide ja muude abinõude määruse, 13. juulist 1943 (VBIRKO lk. 104) järgi. § 5. Linaseemne kokkuostu määrus 21. oktoobrist 1942 (VBIRKO lk. 159) kaotab kehtivuse. § 6. Käesolev määrus jõustub 1. sept. 1943. Riias, 31. augustil 1943. a. Ida-ala riigikomissari ülesandel Matthiessen.

TEADAANNE Eesti Majanduskoja Käsikõõstuse Peaoskond on vabaks andnud Järva piirkonnas töötavatele registreeritud kingseppadele ja ortopeet-mehaanikule püritud kogus kingseppapigi. Avaldused esitada Paide Tööstusliku Kutseseaduse Ameti nimele Paides, Tallinna t. 58 hiljemalt 13. oktoobriks. Järva piirkonna ühenduse esimees.

Surma läbi lahkonud endist Vodja Tööjuhataja- ja Alanduskooli juhatajat, Paide vallavaniku ja seltskonnategelast

agr. Andrei Toome't mälestavad Järva maavanem, Maavalitsus ja Maakoostalitlus. Paide vallavalitsus. Abitööstestistustlased Paidest. Järva Noorte Maiev. Vodja Tööjuhataja Alanduskooli õpetaja, õpilased ja teenistajad. Vodja r.-mõisa pere. Viisu r.-mõisa pere.

VODJA PÕLLUNDUS- JA KARJATALITAJATE KOOLIS algab õppetöö 18. okt. s. a. Õpilasteks võetakse vastu algkooli haridusega noori. Põllunduskoolis kestab õppetöö 2 talve- ja karjatalitajatekoolis kolm talvekuud. Karjatalitajatekooli astuda soovijaild nõutakse 2 aastat kohta karjanduse alal töötamise tõendi esitamist.

Sooviavaldused ja järeleprimitised koos tunnistustega saata koolijuhataja aadressil: Vodja ag. Koolijuhataja.

TOOMA PÕLLUTÖÖ- JA MAAPARANDUSKOOL on uute õpilaste vastuvõtmine alanud. I. klassi võetakse meesõpilasi, kes lõpetanud 6. kl. algkooli ja vähemalt 15 aastat vanad. II. klassi võetakse põllunduskoolide lõpetajaid (meesõpil.) Kooli valmistab ette oskustööjõude maaparanduse, turba- tootmise ja rohumade alal. Õppetöö algab 18. okt. s. a. Kooli juures tasuta korter, küte ja valgustus. Ühistoitus umbes RM. 15 — kuus (natuuras ja elatistatbeainete-karistide alusel). Õppemaksu ei ole. Sooviavaldused koos hariduse- ja perekonnaseisu-tunnistusega saata koolijuhataja nimele, aadressil: Vägava p-ag. Telefon: Rakke 47-x.

Toimetuse kõnetunnid igal tõiõpäeval kella 8—12, talitus avatud igal tõiõpäeval kella 8—17.30, laupäeval kella 8—13-ni. Kehtivad kuulutuste hinnad: 0—nr. 1 ja R—nr. 1. Aadressi muutmise 20 penni.

JÄRVA TEATAJA Nr. 116. Laupäeval, 9. oktoobril 1943. a. Lhk. 4